

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 930.255:340.62(497.4Maribor)
Prejeto: 30. 8. 2010

»Posledice vina in noža«¹
**Najpogostejša kazniva dejanja zoper telesno integriteto
v gradivu okrožnega sodišča v Mariboru med letoma
1930 in 1941**

MARKO ŽURAJ

mag. zgodovine

Arnolda Tovornika 10, 2000 Maribor

e-pošta: marko.zuraj2@triera.net

IZVLEČEK

Avtor v razpravi obravnava kršitve §§ 178 in 180 jugoslovanskega kazenskega zakona iz leta 1930. Kršitve teh **paragrafov** so bila med letoma 1930 in 1941 najpogostejša kazniva dejanja proti nedotakljivosti telesa v **gradivu** Okrožnega sodišča Maribor. Slo je zfl kazniva dejanja, ki jih je največkrat zaznamovalo iracionalno nasilje kot posledica nerešenih (družinskih, sorodstvenih ...) odnosov v manjših družbenih okoljih; značilno prizorišče kaznivih dejanj so bile tudi vaške gostilne. Skorajda vsem zločinom je botroval **alkohol**; **prvenstvo** na tem področju je imela ravno okolica Maribora, Čeprav je tisk na te pojave opozarjal, učinkovite preventive proti **alkoholizmu** ni bilo, Število kaznivih dejanj pa se ni zmanjšalo.

KLJUČNE BESEDE: Kraljevina Jugoslavija, **kazenska zakonodaja**, **kazniva dejanja** zpper življenje in telo, Okrožno sodišče Maribor

ABSTRACT

»THE EFFECTS OF WINE AND A KNIFE«

THE MOST COMMON CRIMINAL ACTS AGAINST PHYSICAL **INTEGRITY** AS REFLECTED
SY THE RECORDS **OF THE** DISTRICT COURT IN MARIBOR BETWEEN 1930 AND 1941

The article discusses the violation of the paragraphs 178 and 180 of the Yugoslav criminal law act of 1930. Violations of these paragraphs were the most common criminal acts against physical integrity in the records of the District Court in Maribor between 1930 and 1941. Mostly they were acts of irrational violence brought about by conflicting relationships (family, relatives...) in smaller social groups. Village pubs became the most characteristic scenes of such crimes and alcohol was **nearly** always the cause for them, **particularly** in the surrounding areas of Maribor. Although there were newspaper warnings against such behaviour, there was **no** effective prevention against alcoholism and the number of criminal acts did not decline either.

KEY WORDS: Kingdom of Yugoslavia, criminal law, criminal acts against life and body, District Court in Maribor

Uvod (pravo in zgodovina)

Zaradi družbenega izvora in (nad)določenosti ima kazensko pravo večji pomen, kot se zdi, saj se v njem zrcali vpliv časa, idej, človekovega delovanja, razvojnih stopenj družbe in tudi človeških stremeljenj.²

Pravo, predvsem kazensko, ima pomen tudi za zgodovinarje. Pravosodni organi ustvarjajo pravne vire. Ker v (pravni) resničnosti ni mogoče določiti ločnice med ustvarjanjem in uporabo pravnih virov, so ti dinamični in statični. Normativni okvir, ki je relativno določen, jim daje statično komponento, dinamično pa določa »vsebinska soodvisnost od družbene dejanskosti in njene spreminjajoče narave«? Med pravne vire uvrščamo »obvezne in vnaprej določene oblike (npr. ustava, zakon, uredba), v katerih nastajajo pravna pravila, ki so splošna in abstraktna ali pa kot takšna vsaj učinkujejo ...«⁴ To so formalni ali sekundarni pravni viri, poznamo pa še materialne ali primarne (substančne), ki so povezani z dinamično platjo prava, tj. zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi oziroma družbenim razvojem oziroma s pravno regulacijo družbenih razmerij na različnih (zgodovinskih) razvojnih stopnjah.⁵

Vendar (formalni) pravni viri dobijo vrednost šele z uporabo. To velja predvsem v kazenskem pravu, ki »je le kup mrtvih določil, kup mrtvih zapovedi, prepovedi in oroženj, dokler m sodni oromni ne spravijo v življenje«.⁶ Uporaba pravnih pravil odseva podobo družbenega razvoja, družbene usmeritve, vrednostne opredelitve in kulturno stopnjo družbe. »Kazenski spisi imajo torej neprecenljivo vrednost. Odsev družbenih razmer in politike države pa je zelo dobro viden tudi v dejanjih, ki kazensko zakonodajo kršijo. Kazenski spisi nam kanejo tudi življenje samo, ko nam odkrivajo, j kakšnimi kaznivimi dejanji se je sodstvo srečevalo in ukvarjalo. (...) Seznanjajo nas j položajem ljudi, predvsem z njihovimi socialnimi težavami in moralnim stanjem.«⁷

Ker kazensko pravo družbo ustvarja in odseva, je kot sestavina kulture nepogrešljiv del arhivskih dokumentov.⁸

Arhivi predstavljajo vezni člen med pravnimi viri in zgodovino.⁹ Dokazano je, da je družbena

zgodovina pomembna za preučevanje kazenskega prava (kako je sistem prava, upravljanja in kaznovanja povezan s kulturnimi vrednotami in nasprotnimi težnjami v državi).¹⁰

Kazensko pravo v največji meri inkriminira dejanja, ki segajo na področje občečloveških moralnih norm, torej odvzem življenja, napad na telesno in spolno nedotakljivost in zdravje (vse, kar posega na področje človekovega življenja oziroma telesne integritete) in dejanja, ki so povezana z državljanskimi pravicami in svoboščinami, zasebnim premoženjem, varnostjo itd.¹¹

Pri zločinih zoper življenje in telo (telesno integriteto) je vidno, da obstaja glede potrebe po pravu (pravnih sankcijah) konsenzualna vloga v družbi. Pravo se kaže kot potrebno in legitimno, kot tisto, ki preprečuje nasilje v družbi; preprečuje, da bi posamezniki izvajali nasilje nad drugimi in hkrati preprečuje, da bi bili nasilju izpostavljeni. Vidno je tudi, da pravo predstavlja enega izmed temeljev družbe; je temeljna sestavina kulture. »Kulturnost prava« je namreč tisto, kar mu daje legitimnost; brez te legitimnosti bi pravo oziroma pravne represivne sankcije predstavljale le formalizirano obliko (državnega) nasilja.¹²

Nekateri pravni teoretiki so v začetku 20. stoletja trdili, da bi morali v kazenskem pravu uveljavljati predvsem etično merilo (t. i. etizacija prava), ki bi rabilo moralni vzgoji prebivalstva; vplivalo bi na njegovo motivacijo ter razvijalo utrjevalo in etično naravo prebivalstva; etizacija prava bi pripomogla k višji stopnji kulturnega razvoja. Vendar imel takšen nazor tudi precej nasprotnikov. Ti so npr. poudarjali, da etičnost (kljub pomembnosti) ni edini kriterij pri kvalifikaciji kaznivih dejanj; prav tako so ugovarjali, da so pravne norme nujno subjektivne, s tem pa neenotne in spremenljive.¹³

Vendar je bila težnja po razumevanju moralno-etične vloge prava kot temeljnega poroka »pravičnosti« prevladujoča v javnem mnenju; posledica je bila, da so kriminaliteto razlagali (skorajda izključno) kot posledico erozije morale. Tako tudi na Slovenskem v tridesetih letih.

Poveden je npr. članek iz *Mariborskega večemika Jutra*, ki opisoval porazne razmere v okolici Maribora; tu so prevladovali umori. Zaznamovalo jih je nasilje, ki (naj)večkrat ni imelo povoda. Zapisali so, da na območju mariborskega okrožnega sodišča

² Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 9.

³ Pavčnik: *Teorija prava*, str. 187.

⁴ Prav tam, str. 187-188.

⁵ Prav tam, str. 188. - Več o pojmu pravnih virov glej Pavčnik: *Teorija prava*, str. 185-189.

⁶ Melik: *Arhivi in kazenska sodišča*, str. 82.

⁷ Prav tam.

⁸ Prav tam.

⁹ Več o tem glej Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 141-147.

¹⁰ Prav tam, str. 147.

¹¹ Bavcon-Selih: *Kazensko pravo*, str. 31.

¹² Prim. Simič: *Temeljne pravice*, str. 21.

¹³ Maklecov: *Osebnost zločinca v modernem kazenskem pravu*, str. 142-143, 150-151.

skorajda ni dneva, da ne bi kdo koga ubil, v tem žalostnem prvenstvu pa naj bi bil vodilni ptujski sodni okraj. Zapisali so, da je stanje, kakršno je vidno iz poročil, ki jih v uredništvo dobivajo skorajda vsak dan, takšno, da bi »mogel človek obupati nad našim ljudstvom paradi njegove strahotne posirovelosti in demoralisiranosth.¹⁴

Temeljna načela jugoslovanske kazenske zakonodaje iz leta 1929

Novi jugoslovanski kazenski zakon, sprejet 27. januarja leta 1929 (KZ), je kot glavno sredstvo boja proti kriminaliteti ohranil kazen. Poleg kazni je predvideval še očevalna sredstva (varnostne ukrepe). S takšnim konceptom je odseval t. i. »dualiteto sankcij«, to pa je bila novost tedanjega kazenskega prava. Iz te dvojnosti je bil viden kompromisni način reformiranja kazenskega prava ne le v Jugoslaviji, ampak po Evropi, kjer je večina kazenskih zakonov prav tako vsebovala dualnost kazenskih sankcij.¹⁵

Kazen so še vedno definirali kot tradicionalno povračilno sredstvo za zločin, ki ima izvore že v najstarejših pravnih zapisih. Očevalna sredstva pa so bila glavna težnja moderne kazenskopravne doktrine. Kazen je zločinca predvsem diskvalificirala; v njej je domnevno odsevala edčna ocena storilčevega dejanja oziroma njegova zavrženost. Očevalna sredstva so bila namenjena posameznikom, na katere kazen še ni mogla učinkovati (otroci), nanje ni mogla več učinkovati (neprištevne osebe) ali je učinkovala nezadostno (manj prištevne osebe, povratniki).¹⁶

Kazenski zakon je razločeval dve vrsti kaznivih dejanj: težja so bila zločinstva, lažja prestopki (avstrijski kazenski zakon je poznal hudodelstva in pregreške). Razdeljen je bil na splošni del — obsegal je 11 poglavij z 90 §§, ki so vsebovala splošna določila o kaznivih dejanjih in kaznih — ter posebni del; ta je v 17 poglavjih (§§ 91-404 KZ) vseboval

določbe o zločinstvih in prestopkih in predpisanih kaznih.¹⁷

Zločinstva so bila kazniva dejanja, za katera so bili zagroženi smrtna kazen, robija ali zatočenje; kot prestopki so bila kvalificirana kazniva dejanja, za katera je bil kazen strog zapor, zapor ali denarna kazen. Za kaznivo dejanje je bil odgovoren le storilec, ki je bil kriv in prišteven. Pri načelu krivde oziroma prištevnosti je šlo za psihične lastnosti storilca, pri načelu odgovornosti pa za (določen) odnos storilca do dejanja. Po KZ sta obstajali dve krivdni obliki, naklep in malomarnost. Naklep je bil lahko neposreden ali morebiten, malomarnost pa zavestna ali nezavestna. Neposreden ali morebiten naklep je bil, če je storilec hotel izvršitev ali pa je vedel za prepovedano posledico, ki bi (lahko) nastala zaradi njegovega dejanja. Kot kaznivo dejanje, storjeno iz malomarnosti, je bilo kvalificirano tisto, pri katerem je storilec vnaprej vedel za posledico, pa je lahkomišelnost sodil, da jo bo lahko odvrnil ali pa zanj ni vedel, čeprav bi moral (glede na okoliščine ali osebne lastnosti).¹⁸

Kazenski zakon je kot glavno določal smrtno kazen, štiri prostostne kazni in denarno kazen. Najtežja prostostna kazen je bila robija; to je bilo mogoče odmeriti kot dosmrtno, ali za določen čas (od enega do dvajset let), določena pa je bila za kazniva dejanja, storjena iz nečastnih nagibov. Prostostna kazen zatočenja je bila namenjena obsojencem, ki so storili huda kazniva dejanja, a po navedbi sodišča brez nečastnih nagibov (kazen ni smela biti krajša od enega leta in ne daljša od dvajset let). Prostostna kazen strog zapor je bila določena za kazniva dejanja, ki niso bila taka, da bi si zaslužila robijo, vendar so bila prav tako storjena iz nečastnih nagibov; prav tako tudi zapor (obe sta lahko trajali od sedem dni do pet let). Prostostne kazni, ki so bile daljše kot leto, so obsojenci prestajali v posebnih kazenskih zavodih (kaznilnicah), krajše pa v sodnih zaporih (zaporih okrožnih sodišč). Razlika med prostostnimi kaznimi je bila v načinu prestajanja (osamitev, skupno bivanje z drugimi zaporniki, delo, »oddelek za svobodnjake«...).¹⁹ Kazenski zakon je poznal še dve stranski kazni, in sicer izgubo častnih pravic (izgubo pravic do opravljanja državnih oziroma javnih služb, izgubo akademskih odlikovanj in drugih javnih odlikovanj ter izgubo

¹⁴ Ubijalska psihoza na našem podeželju, MVJ, 24. 4. 1933, str. 1. - O velikem številu umorov v ptujskem okraju je pisal tudi Branko Šalamun v članku Zanemarjeno vprašanje, ki je izšel v *Ljubljanskem 7. vonu* leta 1937. Podobne tekste so objavljali tudi v preostalem slovenskem časopisju, predvsem *Slovenskem narodu*. (Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 105, 106-114).

¹⁵ Maklecov: *Novo kazensko pravo Kraljevine SI IS*, str. 181—182.

¹⁶ Prav tam, str. 182. - Podrobno o razmerju med očevalnimi odredbami in kaznimi v jugoslovanski kazenski zakonodaji glej: Aleksander Maklecov: *Očevalne odredbe v sistemu modernega prava*, str. 22-43, 73-96, 137-151, 197-269, 257-271, 309-324.

¹⁷ Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 21. — Podrobno o vsebini KZ glej Dolenc: *Tolmač h kazenskemu zakoniku*, str. 13 ff.

¹⁸ Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 22.

¹⁹ Prav tam, str. 22—23; prim. tudi Zakon o izvrševanju kazni na prostosti, Ur. l. 113/29 z dne 16. februarja 1929, §§ 20-25.

aktivne in pasivne volilne pravice oziroma drugili političnih pravic) in izgubo službe.²⁰

»Kazniva dejanja zoper življenje in telo«

Kazenski zakon je »Kazniva dejanja zoper življenje in telo« obravnaval v XVI. poglavju (§§ 167-186 KZ).²¹

Med letoma 1930 in 1941 je bilo v vpisnik Kzp na Okrožnem sodišču v Mariboru evidentiranih 22 586 (kazenskih) zadev;²² od teh smo našli 2814 primerov (12,5 odstotka) kaznivih dejanj zoper življenje in telo. 133 primerov (dobrega pol odstotka) je bilo najhujših kaznivih dejanj oziroma inkriminacij po § 167 KZ. Najpogostejša je bila kršitev § 180 KZ (»manj težka naklepna telesna poškodba s smrtnonevarnim orodjem«); takšnih primerov smo našli 811 (od 3237 ohranjenih kazenskih spisov) ah 25 odstotkov med ohranjenim gradivom. Tudi kršitev § 178 KZ (»zelo težka telesna poškodba«) je med ohranjenim arhivskim gradivom eden izmed pogostejših deliktov; našli smo 458 primerov ah 14- odstotni delež.

Najpogostejša je bila kršitev § 180 KZ. Ta se je glasil: »Za poškodbo povzročeno z nožem ali vobče j smrtonosnim orodjem in vobče sredstvom, sposobnim da telo teško poškoduje ali zdravje težko okvari, se kaznuje storilec, najsi bi bila storjena poškodba telesa ali okvarjenega zdravlja manjša iz § 179., s strogim zaporom najmanj šestih mesecev.«²³

Kršitev § 180 KZ lahko poimenujemo kar »tipično kaznivo dejanje«, »prototip«; večinoma je šlo za kazniva dejanja, ki so v sodni statistiki najpogostejša še danes in so na splošno povezani z medčloveškimi odnosi oziroma z interakcijo med posamezniki v družbenem okolju. Večinoma je šlo za osebne spore: skrhane zakonske odnose, »neresena« sorodstvena razmerja, družinske spore, sovražstvo brez pravega vzroka in predvsem za gostilniške pretepe oziroma poravnavo sporov, »dejanjskih ali fiktivnih«. Večkrat je do kaznivih dejanj pri-

šlo pri (pri takrat pogostih) domačih opravilih, ko se je zbralo večje število ljudi, npr. na polju, v vinogradu, na kolinah itd; temu so ustrezali tudi corpora delicti (delovno orodje, npr. motika, vile, grablje, sekira, kol, ročica, nož ...). Večini konfliktov je domnevno botroval alkohol, na to pa so opozarjali tudi v tisku, vendar to kakšnega posebnega učinka ni imelo.

Tako je npr. na zborovanju delegatov mladinskih treznostnih organizacij, na glavni skupščini, poročal zagrebški ban dr. Silovič. »Ko je pred 40. leti nastopil katedro kazenskega prava na zagrebškem vseučilišču, je smatral za svojo prvo nalogo, da prouči vzroke zločinov v narodu. Prišel je po daljšem in temeljitem proučevanju prilik do rezultata, da je glavni povzročitelj zločinov v našem narodu alkohol, da je upijanje skupno nase negativno obeležje in da v tem na žalost prednjačimo pred drugimi narodi. Dočim je pri drugih narodih alkohol v 40—50 od 100 slučajev povzročitelj zločinov, je to pri nas v 52 od 100 slučajev. (...) Ko sem to spoznal — je nadaljeval dr. Silovič — sem smatral za svojo prvo nalogo, da narodu odpiram oči in mu pokažem, kako ga alkohol ubijal

Tipičen primer bagatele, kršitve § 180 KZ, je bil primer Mihaela Košalina, delavca iz Radencev, samskega, nepismenega, nekaznovanega, brez premoženja.²⁵ Mihael Košalin, brat Franc in še tri osebe so konec novembra leta 1929 pomagale Alojzu Petroviču, ki je zanje vozil koruzo. Med potjo so se ustavili v gostilni v Bodoncih in se opili. Kasneje, ko so se vračali domov, sta se Mihael in Franc sprla, »ker je drugi rekel prvemu, da se drži kakor mrtvec. V sled tega se je obtoženec močno razburil, poglobil svoj žepni nož ist p bodel brata Franca v desni podlaket, desno ramo in levo koleno. Glasom izvedeniškega mnenja so te poškodbe sicer lahke, vendar prizadane j takim orodjem, kije sposobno, da telo težko poškoduje. Poškodba, ki jo je dobil Košalin Franc, se po dveh mesecih še ni zflclila.v?«⁶ Dejanje je imelo po sodbi sodišča vse zakonite znake hudodelstava po starem, avstrijskem kazenskem zakoniku, hkrati pa vse zakonite znake prestopka zoper življenje in telo po § 180 KZ. Pod ta paragraf so kvalificirali lahke poškodbe, če so jih

²⁰ Melik: *V imenu njegovega veličanstva kralja*, str. 23.

Prim. § 167-§ 186 KZ.

²² P.A.M., ()krožno sodišče Maribor, Vpisniki, VR-Kzp 1929-1941, št. 883-887.

²³ § 180 KZ. — Paragraf ni inkriminiral naklepno telesno poškodbo ampak »manj teško vrsto telesne poškodbe, ki paje (bila, op. p.) še vedno tenkega vnača/a«, vendar tako, da ni bil »uničen ali trajno oslavljen« manj važen del telesa. Vsekakor je moral storilec naklepno uporabljati neko nevarno sredstvo, ki je lahko povzročilo hudo telesno poškodbo ali okvaro zdravja. Prav tako je moralo biti vedenje o nevarni lastnosti orodja oziroma sredstva vključeno v naklepu. Zagrožena kazen je bil strogi zapor od šestih mesecev do petih let. (Dolenc: *Tolmač h kazenskemu zakoniku*, str. 301).

» Proč s čašo, ki ubija! MVJ, 8. 7. 1930, str. 2. - Nek predavatelj je npr. povedal, da je bilo razmerje med pitjem alkoholnih pijač med mladino v nevinorodnih, napol vinorodnih in vinorodnih krajih 39 odstotkov - 60 odstotkov - 85 odstotkov. Nadalje je ugotovil, da je v mestih alkohol pilo 49 odstotkov otrok, v industrijskih krajih 64 odstotkov, v vinorodnih krajih pa kar 88 odstotkov. Povedal je še, da so ugotovili, da je bilo v vinorodnih krajih največ telesno zaostalih in zanemarjenih otrok. (Naše največje socialno zlo, MVJ, 1. 4. 1939, str. 3).

» PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 200/30. Sodba z dne 3. 4. 1939; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 200/30.

storilci povzročili z nožem ali predmetom, ki bi lahko povzročil hudo poškodbo telesa ali okvaro zdravja. Kot olajševalno okoliščino je sodišče upoštevalo takojšnje priznanje, razburjenost, ki jo je povzročil prepir, in pred dejanjem zaužito količino alkohola. Obtežilna okoliščina je bil slabi glas obtoženca. Zaradi olajševalnih okoliščin je sodišče z »izdatno uporabo določbe § 71 Št.3 k.%.«²⁷ kazen znižalo na najmanjšo možno mero, tj. deset dni strogega zapora.²⁸

Pri tem primeru²⁹ je prav tako šlo za značilno manjše kaznivo dejanje. Stanko Roškar, rojen leta 1912, posestniški sin iz Podgorcev, pismen in nekaznovan, je 31. decembra leta 1935 popoldan skupaj z bratom Francem v nekoliko vinjenem stanju šel po pešpoti, ki je vodila mimo hiše 60-letnega Franca Bratuše v Podgorcih. Na Franca Roškarja je pričel lajati Bratušev pes, ki je bil privezan pri hiši, ker ga je Roškar najverjetneje dražil. Roškar je pričel na psa metati trsne kole, ki so jih v bližini. Takrat je iz hiše prišel vinjeni Bratuša, ki se je pravkar vrnil iz vinograda. Sprla sta se, oba sta segla po nožu ter z njim mahala drug proti drugemu in si grozila. Medtem je Stanko Roškar, ki je bil že spredaj, z debelo bukovo vejo, ki jo je našel v bližnjem gozdu, pritekel nazaj in udaril Bratušo po levi roki, tako, da mu je zlomil kost; z drugim udarcem ga je še po glavi. Franc Roškar je medtem Bratuši, ki je ležal na tleh, in njegovi hčerki, ki je bila v hiši, grozil z nožem in ju zmerjal. Zaradi takojšnjega obtožencevega priznanja in izpovedi prič (Franca Roškarja, Bratuše in njegove hčerke) je sodišče razsodilo, da je (kaznivo) dejanje dokazano. Kot olajševalno okoliščino je upoštevalo priznanje, obtežilnih okoliščin ni našlo. Zato je uporabilo določilo § 71/3 KZ in obtožencu prisodilo najmanjšo možno kazen, tj. mesec strogega zapora.³⁰

Pri tem primeru³¹ so bila prav tako vpletena čustva, vendar tista subtilnejša. Elizabeta Golob, rojena leta 1911 na Pragerskem, samska, služkinja brez premoženja in nekaznovana, je bila spoznana za krivo, da je 2. marca leta 1930 v neki gostilni v Krasini zabodla Marijo Florjančič z nožem v čelo nad desnim očesom. Tega dne je bila Florjančičeva s prijateljico v Rojsovi gostilni v Krasini. V njuni

družbi je bil tudi Blaž Kolar — prejšnji ljubimec Golobove. To Golobovi ni bilo po volji oziroma jo je razjezilo, zato je kasneje pred vhodom v gostilno zabodla Florjančičevo. Golobova je dejanje najprej tajila in se je zagovarjala, da je Florjančičevo le udarila s kratkim hlodom oziroma z roko. Vendar je njen zagovor izpodbila tako poškodovana Florjančičeva kot tudi sodni izvedenec, ki je trdil, da je šlo za lahko telesno poškodbo, ki pa jo je glede na to, da jo je Golobova povzročila z nožem, kvalificiral kot hudo. Kot olajševalno okoliščino je sodišče upoštevalo priznanje obtoženke, njeno »neoporečnost in razburjenost vsled napetega minerja«, obtežilnih okoliščin pa ni našlo. Golobovi je dosodilo do dva meseca strogega zapora.³²

Protagonistka tega primera³³ je bila Katarina Junger, delavka, rojena leta 1910 v Ljubastovi. Z možem Ivanom Jungerjem, posestnikom iz Majskega vrha, ki je bil že kaznovan, sta bila obtožena, da sta 19. marca leta 1938 v Podlehniku dogovorno, kot sosterilca, hudo poškodovala pokojno Alojzijo Trafela (ta je umrla zaradi pljučnice; vzrok smrti ni bil v zvezi s poškodbami).

Junger je bil obtožen, da je Trafelovo prijel za roko, jo odvlekel čez hišni prag in sunil proti kleti, Katarina pa da jo je udarila s trsnim kolom po levi roki in ji zlomila kost. Tistega večera je bila Alojzija Trafela že v postelji, vendar jo je Junger pred hišo prigovarjal naj vstane in mu odpre vrata. Po daljšem prigovarjanju mu je odprla, potem se je zgodil opisani dogodek. Vzrok za Jungerjevo jezo oziroma za njegov obisk je bil domnevno v tem, da je imel s Trafelovo nezakonska otroka, preden se je poročil s Katarino. Alojzija Trafela pa je domnevno širila govore, da je noseča z Jungerjem, zato se je ta z ženo napotil do nje, da jo »stavi na odgovora. Junger na sodišču dejanja ni priznal, žena Katarina pa se je zagovarjala, da je Trafelovo udarila, šele ko jo je ta ozmerjala oziroma se zaganjala vanjo.³⁴ Sodišče Jungerjevi ni verjelo ampak jo je spoznalo za krivo prestopka po § 180 KZ; verjelo je pričam, ki so povedale, da jim je Jungerjeva priznala, da je udarila Trafelovo, ne da bi jo ta izzvala ali v to prisilila. Kot olajševalno okoliščino je sodišče upoštevalo priznanje; obtežilnih okoliščin ni našlo. Prav tako je sodilo, da se bo obtoženka v prihodnje vzdržala kaznivih dejanj, zato ji je prestajanje kazni odložilo za tri leta. Ivana Jungerja, ki je dejanje

²⁷ 3. točka § 71 KZ se je glasila: »če je predpisana %a kaznivo dejanje časna ka'en, katere najmanjša meraje odrejena v 7,akonu, se sme %ni%ati na najmanjšo mero te vrste kazniv.. (§71 KZ).

²⁸ Sodba z dne 3. 4. 1930; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 200/30.

²⁹ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 380/36.

³⁰ Sodba z dne 14. 4. 1936; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 380/36.

³¹ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 774/30.

³² Sodba z dne 14. 6. 1930; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 774/30.

³³ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 812/38.

³⁴ Obtožnica z dne 9. 7. 1938; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 812/38.

vseskozi zanikal oziroma je zatrjeval, da med njim in ženo ni bilo dogovora o napadu na Trafelovo, je sodišče oprostilo. Izvedenski dokazi namreč niso prispevali ničesar k obtožbi, zato ga je sodišče zaradi pomanjkanja dokazov oprostilo.³⁵

Naslednji primer,³⁶ kakršnih je bilo »nešteto«, se je zgodil v enem izmed osrednjih vaških ambientov, v gostilni; primer lahko zaradi »značilnosti« predstavlja splošen zgled.

Polbrata Jurij Graeey in Franc Janžič sta 25. januarja leta 1931 v neki gostilni v Kostanjevcu izzvala pretep; Gracej je namreč, ko je prišel v gostilno, opsoval Janeza Pristovnika in ga poklical ven, češ da se bosta tam že zmenila. Pristovnik je kljub izzivanju ostal miren, vendar je kasneje popustil in odšel iz gostilne. Takoj ko je stopil čez prag, sta ga Gracej in Janežič začela rezati in zbadati z noži; Pristovnik je hotel pobegniti, a mu je spodrsnilo; Gracej in Janežič sta ga obdelovala, še ko je ležal na tleh. Pristovnik je klical na pomoč in iz gostilne so prihiteli Karol Lešnik, Franc Jesenek, Štefan Juhart in Ivan Tomažič ter z motikami in raznimi topimi predmeti napadli Graceja in Janžiča in ju onesposobili.

Na sodišču je prvoobtoženi Gracej dogodek opisal takole: »Ko **sem** šel kritično popoldne j svojo ženo mimo **Tomaževe** gostilne v Kostanjevcu, me je moja mati Gracej Marija klicala gostilne kjer je bilo dosti gostov, med njimi tudi moj polbrat Janžič Franc. V gostilni me je tedaj takoj pri vstopu **%aČel** Pristovnik Jane**% umerjati %** besedami '**Smrkavec**' 'Šnurdljivec', da **sem** ga ja\ nekoč pretepel Pristavil je Še, da **sem** ja\ njega poprej, danes pa bo on mene. Zahteval je od mene, da moram plačati dva litra vina, češ drugače me bo ubil. **jat? sem** nato stopil v vežp ter potegnil nož (—) i^{re} Pristovniku Janežu, da naj gre ven če hoče mene ubiti. Pristovnik Jane\pa se ni odzval mojemu klicu ter (je, op. p.) ostal v gostilni. Zaprl **sem** svoj nož i^{se vna} v gostilniško sobo. V gostilni ni bilo nobenega prepira (...) Mračilo se je že, ko **sem** gostilno zapustil. Komaj **sem** stopil na stopnice pred gostilno, je prišel menoj Pristovnik Jane**% ter me vrgel, da sem** padel na tla, (...) Nato sva se midva Ugrabila in se načela **sem** in tja prerivati. Nenadoma so pa načeli od \adaj po meni padati udarci, ne da bi mogel navesti imena napadalcev,«³⁷

Janez Pristovnik se je dogodka spominjal takole: »Kritičnegapopoldne **sem** prišel v (...) **Tomaževo** gostilno v kateri se je že nahajal Janžič Franc j svojo materjo. Tja je

prišel če^ nekaj časa tudi Gracej Jurij j svojo ž?no. Z obema **sem** se pogovarjal in **sem** jima tudi dal piti. **Bila** sta pa oba žf vinjena, ne da bi vedel, kje sta se napila. Naenkrat je Gracej Jurij stopil k meni in me pohval, da naj grem ven, ne da bi povedal, kaj naj **%unaj** počnem. Janžič Francpa me je kar na lepem sunil % roko v sence, ne da bi na ta sunek reagiral, Rekel **sem** samo, da naj bo pameten. Ce\ nekaj časa me je Gracej Jurij poklical, češ da naj grem ven, ja\ se temu klicu nisem odzval. Šele, ko me je tretjič pohval, da naj grem gostilne **sem** res stopil na cesto. (...) Komaj **sem** stopil gostilne na cesto sta me takoj napadla Gracej Jurij in Janžič Franc % noži, ne da bi bil ja\ poprej enemu ali drugemu kaj storil.«?³⁸

Sodišče je na obravnavi šest obtožencev (drugi štirje so bih obtoženi za telesne poškodbe, ki so jih povzročili Graceju in Janžiču) spoznalo za krive, pri tem pa sta bila Gracej in Janžič zaradi kršitve § 180 KZ obsojena na 6 mesecev, Janžič pa na 4 mesece strogega zapor. Drugi (Lešnik, Jesenek, Juhart, in Tomažič) so bih zaradi kršitve §§ 180 KZ in 179 KZ in z uporabo § 71/3 in 4. KZ obsojeni na mesec dni zapor. Najbolj jo je skupil Pristovnik, ki je dobil šest poškodb z nožem oziroma vbodljaje po trebuhu, hrbtu, glavi in ušesu, ki pa so bih lahki. Sodišče ni moglo ugotoviti, kdo je Pristovniku povzročil katere oziroma koliko poškodb. Gracej je dobil udarce po glavi z ostrim delom motike; po desni roki in hrbtu, po rokah in nogah pa z ušesom motike oziroma s kakim drugim trdim predmetom. Podobne poškodbe je dobil tudi Janžič. Zagovoru Graceja in Janžiča, češ da sta ravnala v samoobrambi, sodišče ni verjelo; drugi štirje obtoženci so na sodišču povedali, da so Graceja in Janežiča napadli s fižolovkami, da bi Pristovniku rešili življenje. Sodišče ni moglo ugotoviti, ah so obtoženci uporabljali fižolovke; vsi so se prav tako zagovarjali s samoobrambo. Je pa sodišče zapisalo, da bi četverica Pristovnika lahko rešila na drug način; zato je razsodilo, da so sostorilci, ki so se maščeval Graceju in Janžiču, ker sta poškodovala Pristovnika. Pri vseh obtožencih je sodišče kot olajševalno okoliščino upoštevalo priznanje in dober glas, pri četverici tudi neoporečnost in »subjektivno prepričanje, da ravnajo v silobranu«. Zato jim je izreklo najmanjšo možno kazen, tudi Graceju, ki je bil povratnik.³⁹

Takih opisov kršitev § 180 KZ bi lahko našteh brez konca; podobno je bilo tudi pri kršitvi § 178 KZ, le da so se spori končali (bolj) tragično.

³⁵ Sodba z dne 5. 10. 1938; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 812/38.

³⁶ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 621/31.

³⁷ Zasllišba obdolženca, Okrajno sodišče Slovenska Bistrica, odd. 111, dne 11. 2. 1931; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 621/31.

³⁸ prav tam.

³⁹ Sodba z dne 27. 5. 1931; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 621/31.

Primeri kršitev § 178 kz (hude telesne poškodbe)

Paragraf 178 KZ se je glasil:

»Kdor drugem telesno poškoduje ali mu okvari zdravje, se kaznuje z robijo ali zatočenjem do osmih let:

1. če ostane poškodovani ali oboleli zaradi tega trajno nesposoben za delo ali umobolen;
2. če je bila zaradi te poškodbe telesa ali zdravja nevarnost zfl poškodovančeve življenje;
3. če je ostal poškodovancev obraz^{am} di tega trajno skazžen;
4. če je del telesa uničen ali trajno skalen ali poškodovančeve zdravje trajno in v znatni meri okvarjeno.

Ce poškodovanec zfl tako poškodbo umre, se kaznuje storilec z robijo do dvanajstih let.^a>

Zaradi teže kaznivega dejanja so bile najvišje kazni večje kot pri kršitvi § 180 KZ. Tudi pri kaznivih dejanjih teh se glede vzrokov (kolikor jih pač lahko ugotovimo) kaže podobna psiho-socialna slika, kot smo jo opisali, tista, ki jo je pogosto zaznal tudi tisk. Dr. Makso Snuderl, odvetnik iz Maribora, je ob velikem številu brutalnih zločinov (ti so bili najpogostejši prav v mariborski okolici) v obrambo nekega svojega klienta zapisal: »Iz tega vidika pa je dejstvo, da so poboji na Ptujskem polju in Zlasti v Stojncih tako pogosti, prej šteti obtožencu v olajšavo kot pa v breme. Ce se po § 70 — u k. z morajo vpoštevati neposredni podnet, osebne in gospodarske razmere, potem prav je bil star že več kot sedemdeset let. Prav tako Ribiču ni dovolil sodelovati pri odločanju pri vodenju kmetije. Posestvo je bilo majhno (par oralov) in ni moglo preživljati vseh družinskih članov (zakonca Ribič sta dobila še otroka), zato je vladalo pomanjkanje. Zato sta Skrinjarjeva prigarjala Ribiča, naj si poišče delo, o tem pa ta ni hotel slišati, ampak je vztrajal pri tem, da prevzame kmetijo. Zato so bili prepiri med zakoncem Skrinjar in Ribič pogosti. To, da se je Julijana postavila na stran staršev, je Ribiča še posebej razjezilo; pogosto ji je očital tudi nezvestobo; postal je ljubosumen. V razburjenju ga je večkrat mirila prav tašča. Ker so bili spori pogosti, je bil Ribič prisiljen poiskati delo in je bil včasih odsoten po več mesecev. Kadar se izgubo častnih pravic je sodišče izreklo pri smrtni obsodbi ali pa pri robiji, ki je trajala več kot pet let. (Prim. § 46 KZ). - Izguba častnih pravic je bila stranska kazen, »torej Z/o, ki ga mora izreči sodba, da se uveljavil. Strožja, kot je bila izrečena kazen, daljša je bila tudi doba, ko ni bilo mogoče izvajati častnih pravic. (Dolenc Tolmač h kazenskemu zakonu, str. 117).

Obtoženec je bil Viktor Kosi, poljski delavec, rojen leta 1910 v Stojncih, že kaznovan. Sodišče mu je izreklo kazen 8 let robije. Spoznalo ga je za krivega, da je 28. februarja leta 1933 zabodel Franca Meznariča in ga pri tem tako poškodoval, da je ta kasneje umrl. S tem je zakrivil zločin po § 178/2 KZ; obsojen je bil še z upoštevanjem § 46. KZ⁴²

⁴⁰ § 178 KZ. - Podrobno o tolmačenju § 178 KZ glej Dolenc, Tolmač h kazenskemu zakonu, str. 297-300.

⁴¹ Priziv obtoženca z dne 12. 5. 1933 Okrožnemu sodišču Maribor; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 338/33.

⁴² Paragraf 46 KZ je določal izgubo častnih pravic. Trajno

Viktor Kosi je tistega dne skupaj s prijateljema, odšel na obisk k dekletu, ki je živelo v bližnji Novi vasi pri Ptujju. Te pa ni bilo doma, ampak je bila na domači predpustni zabavi v nekem vinotoču. Trojica je najprej odšla v gostilno; tam so pričeli razgrajati, ker so bili že vinjeni. Zato so od gostilničarja dobili le omejeno količino pijače. Od tam so se odpravili proti vinotoču, v katerem je bila zabava. Tu se je med plesom razvnel prepir (ki ga je izzvala trojica) in Kosi je, ko se je umikal do vrat sobe, v kateri so plesali, mahal z nožem. Pri tem je s silovitim zamahom zabodel Franca Meznariča, ki je kasneje podlegel poškodbam. Kaj je sodišče sodilo glede psihoze, ki da je vladala med sredino iz katere je izhajal obtoženec ni znano. Kot obtežilne okoliščine je štelo (pravno) dejstvo, da je bil že kaznovan zaradi tatvine, kot olajševalni okoliščini pa razburjenost zaradi zaužitega alkohola in ljubosumnost.⁴³

V tem primeru⁴⁴ so družinska nesoglasja botrovala sporom, ki so (prav tako) doživeli tragičen konec.

Anton Ribič, rojen leta 1899 na Humu, delavec brez premoženja, se je leta 1925 poročil z Julijano, rojeno Skrinjar in se preselil na posestvo njenih staršev na Obrežje, kjer sta gospodarila Alojz Skrinjar in žena Terezija. Ob poroki je stari Skrinjar domnevno obljubil, da bo posestvo predal mladima zakoncem, vendar tega ni storil niti kasneje, čeprav je bil star že več kot sedemdeset let. Prav tako Ribiču ni dovolil sodelovati pri odločanju pri vodenju kmetije. Posestvo je bilo majhno (par oralov) in ni moglo preživljati vseh družinskih članov (zakonca Ribič sta dobila še otroka), zato je vladalo pomanjkanje. Zato sta Skrinjarjeva prigarjala Ribiča, naj si poišče delo, o tem pa ta ni hotel slišati, ampak je vztrajal pri tem, da prevzame kmetijo. Zato so bili prepiri med zakoncem Skrinjar in Ribič pogosti. To, da se je Julijana postavila na stran staršev, je Ribiča še posebej razjezilo; pogosto ji je očital tudi nezvestobo; postal je ljubosumen. V razburjenju ga je večkrat mirila prav tašča. Ker so bili spori pogosti, je bil Ribič prisiljen poiskati delo in je bil včasih odsoten po več mesecev. Kadar se

izgubo častnih pravic je sodišče izreklo pri smrtni obsodbi ali pa pri robiji, ki je trajala več kot pet let. (Prim. § 46 KZ). - Izguba častnih pravic je bila stranska kazen, »torej Z/o, ki ga mora izreči sodba, da se uveljavil. Strožja, kot je bila izrečena kazen, daljša je bila tudi doba, ko ni bilo mogoče izvajati častnih pravic. (Dolenc Tolmač h kazenskemu zakonu, str. 117).

⁴³ Sodba z dne 6. 5. 1933; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 383/33.

⁴⁴ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32.

je vrnil, se je zapletel v spor s Škrinjarjem in mu pričel groziti. V prepirih nobeden od njiju ni hotel popustiti in tako so spori poštah redni. Ribič je nekoč po nekem prepiru izjavil, da bo kmalu dobil v Mariboru brezplačno stanovanje in hrano. Žena in tašča sta se le spogledali in ga vprašali kaj je s tem mislil. Odgovoril jima je, da se bodo stvari že zgodile tako, kot si je zamislil; to je žena Julijana razumela, kot da ji grozi s smrtjo, je kasneje povedala na sodišču. Prav tako je Ribič neki sosedi, pri kateri je bil na obisku izjavil, da se bo pri njih kmalu nekaj zgodilo, češ da se bo že našel kakšen kol. Večkrat je grozil Skrinjarju, ki mu je nekoč, ko je ta črpal vodo iz vodnjaka in pri tem sopihal rekel: »*Le pihaj, kmalu se bos napihal... Kakor sem naštudiral, tako bo.*»⁴⁵ Kaplja čez rob je bila, ko je Ribič v prepiru z motiko zamahnil proti tašči. Od takrat naprej je Skrinjar prepovedal, da bi mu doma dali hrano, zato se je Ribič prehranjeval drugod, kjer je v zameno pomagal pri raznih opravilih. To je le še stopnjevalo njegovo sovraštvo do tasta.

Dne 11. julija leta 1932 je bil Ribič doma, kjer je kljub prepovedi dobil kosilo; po tem se je odpravil iz hiše. Žena Julijana, tašča in otroci so odšli na polje, Skrinjar pa je ostal doma, legel v shrambo za orodje, na klop, kjer je po navadi počival. Žena Terezija mu je pred odhodom svetovala naj zapre vrata, saj se je bala, da bi mu Ribič kaj storil, ker mu je vedno grozil. Ribič se je kmalu vrnil domov, v prazno hišo; kaj se je dogajalo kasneje ni videl nihče. Soseda, ki je delala nedaleč od Skrinjarjeve hiše na polju, je zaslišala le Ribičeve besede: »*Kaj sem vam jaz kriv, da ste me udarili?*« Stari Skrinjar pa je domnevno odgovoril: »*Kaj pa hodiš okrog, kadar hočem spati in zakaj me vznemirjaš?*« Ribič je še odgovoril: »*Nisem vedel, da sle tu.*«⁴⁶ Nato je bilo vse tiho; sosedja je slišala le še nekaj zamolklih udarcev. Postala je pozorna; ko je videla Ribiča, kako je prišel iz hiše ga je poklicala in prosila, da bi ji pomagal. Prišel je do nje in ji pokazal palec leve roke na katerem je bila temna podplutba; povedal ji je, da ji ne more pomagati, ker ga je tast udaril. Ribič je odšel do hiše in poklical drugo sosedo in ji priznal, da je udaril tasta s kolom po glavi. Ta sosedja je videla v sobi vedro vode; Ribič je otiral Skrinjarja, da bi ga obudil k zavesti. Ljudje, ki so se kmalu zbrali, so Skrinjarja odnesli v hišo, kjer je kmalu izdihnil. Ribič se je nato javil orožnikom.

Obdukcija je pokazala, da je Skrinjar dobil tri udarce s topim, težkim predmetom. Prva sta mu

povzročila le lahke telesne poškodbe, tretji pa je bil smrtonosen, saj je bil namenjen v glavo, tako da mu je razbil lobanjo.

Obtoženec je na zaslišanju povedal, da je hotel iz shrambe vzeti orodje, zato je segel z roko skozi luknjo, da bi odprl vrata, pri čemer je dobil močan udarec. Tast je odprl vrata in prišel iz shrambe z bajonetom in ročico ter se ga lotil; sam je ravnal le v samoobrambi. Glede groženj se je Ribič zgovarjal, da ni mislil resno. Takrat, ko je govoril o »brezplačnem stanovanju v Mariboru«, je razmišljal, da bi pretepel svojo ženo, ne pa da bi koga umoril. Prav tako je zatrjeval, da so ga preostali družinski člani nameravali umoriti.

Vendar so v preiskavi kmalu ugotovili, da je Ribič v shrambo vlomil, ker je bil zapah poškodovan oziroma upognjen in da tega zagotovo ni naredil Skrinjar, saj ga je lahko iz notranje strani brez težav odprl. Prav tako je obdukcija pokazala, da je Skrinjarja, ki je bil star več kot sedemdeset let, dušilo in da mu je ostalo le še malo časa. Zato je sodišče trdilo, da 70-letni človek s slabim zdravjem ni sposoben v eni roki držati bajonet, v drugi pa ročico, kakršno bi težko držal še mlad zdrav človek. Zlasti pa se Ribiču ni bilo treba bati Skrinjarja, saj se je njegovemu (zdravstvenemu) stanju večkrat posmehoval in je vedel, česa je Skrinjar zmožen oziroma česa ne.

Sodišče je dodalo, da seje umor (lahko) zgodil tudi tako, da je Ribič zvalil Skrinjarja iz shrambe in ga dražil tako dolgo, dokler ni ta pograbil kakšnega orodja, potem pa ga je Ribič pobil s kolom, kot je nameraval. Kot dokaz je sodišče navedlo dejstvo, da se Ribič ni zadovoljil le z enim udarcem ampak je udaril trikrat, dokler ni Skrinjar izdihnil.⁴⁷

Sodišče je Ribiča spoznalo za krivega zločina zoper življenje in telo po § 178/2 KZ; z uporabo tega paragrafa ter §§ 76/2 KZ⁴⁸ in 46 KZ je bil obsojen na 12 let robije in trajno izgubo častnih pravic.⁴⁹

Kot enega izmed dokazov za Ribičevo krivdo je sodišče navedlo, da je takrat, ko so ga orožniki

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ Ribič je bil že kaznovan, to pa so na sodišču šteli kot obtežilno okoliščino. Paragraf 76 KZ se je nanašal na povratnike, njegov drugi odstavek pa se je glasil: »G? je potek, h to drugo kaznivo dejanje iz sorodnih nagibov kakor prejšnje dejanje, ni vezano sodišče na najvišjo mero, ki je predpisana to kaznivo dejanje, ampak sme izreči največ dvakratno predpisano kazen, toda niti tedaj se ne sme prekoračiti dvajset let robije ali atoenja, niti pet let strogega 7,apora ali %apora.« (§ 76 KZ).

⁴⁹ Sodba z dne 14. 9. 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32. - Sojenje so kratko povzeli tudi v *Večemiku*. Dnevne vesti. Dva ubijalca pred kazenskim senatom, MVJ, 14. 9. 1932, str. 2.

⁴⁵ Obtožnica z dne 10. avgusta 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32.

⁴⁶ Prav tam.

pripeljali na kraj zločina, ženi Julijani, ki ga je vprašala, zakaj je to storil odvrnil: »*Cre% deset let prideš ti na vrsto, kurba,*« Sodišče je zapisalo, da je obtoženec že tedaj računal s tem, *y>da bo dobil %a svoje dejanje 10 let ka^ni na prostosti, a mu je go tovo bilo %nana, da se usmrtitve, ki niso naklepne takih ka^ni ne dobi.*⁵⁰

Po prestani kazni in amnestiji so Antona Ribiča 11. januarja leta 1940 odpustili iz moške kaznilnice v Mariboru.⁵¹ Grožnje ni uresničil, ampak je vložil le zahtevek za ločitev (to je storil dokaj pozno glede na sovraštvo, ki ga je tako dolgo gojil do žene), ki ga je med okupacijo obravnavala nemška civilna uprava oziroma varnostna policija. Vendar je Ribič takrat že živel ločeno od žene, v Mariboru, ona pa je ostala na družinskem posestvu v Obrežju.⁵²

V kategorijo »družinskih nesoglasij« lahko uvrstimo tudi primer Jurija Perneka,⁵³ rojenega leta 1895, posestnika iz Gruškovja. Ta se je po smrti (prve) žene poročil z Marijo; skupaj z njenim sinom iz prvega zakona so živeli na posestvu v Gruškovju.

»Njun %cikon je bil pravi, pravcati pekel Zena je bila \apravljivka in precej vdana **pijači**, mo\ pa je bil velik nasilne3. Vedno sta se prepirala in je mo\ ob lakih prilikah navadno tudi dejansko obračunal j svojo ženo. Bil je paradi tega nič manj kot osemkrat kaznovan, toda ka^ni ga niso iijre^nile in ne poboljšale. Ze leta 1931, ko je zapustil svojo ženo in šjvel v Gruškovju ločeno od nje, dočim jes trqšim **zaporom** do eyem leta. Pri odmeri kaznj je jupošle-

Dne 11. februarja leta 1931 zvečer je prišel Pernek pred ženino hišo; ta je s sinom Tomžem že (za)spala. Pričel je kričati; zahteval je naj mu izroči njegov nahrbtnik in naj ga spusti v hišo. Takoj ko je Pernek vstopil v sobo, v kateri sta spala Marija in Tomaž, se je začel z ženo prepirati. Pograbil je neizdelan ročaj motike (toporišče), ki je ležal v sobi, in z njim tako dolgo udarjal po ženi, dokler ni bila mrtva. Tomaž je pri tem vpil, zato se je Pernek lotil še njega in udarjal po njem, vendar mu je uspelo pobegniti.

⁵⁰ Obtožnica z dne 10. avgusta 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32.

⁵¹ Uprava moške kaznilnice dne 11. januarja 1940 Okrožnemu sodišču v Mariboru; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32.

⁵² Der Chef der Zivilverwaltung in der Untersteiermark an den Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD in der Untersteiermark, Abt.3, am 8. 3. 1943; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 838/32.

⁵³ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 239/33.

⁵⁴ Dva ubijalca pred mariborskim sodiščem, MVJ, 5. 4. 1933, str. 3.

Pernek je kasneje orožnikom takoj priznal, da je s toporiščem pretepel ženo, vendar je zanikal, da jo je nameraval usmrtiti; prav tako je zanikal, da bi pretepal Tomaža. Vendar mu sodišče ni verjelo, saj je Tomaž pritekkel do svojega varuha, ki je živel v bližini. Bil je poškodovan; po trditvi sodišča pa poškodb ni mogel dobiti drugje kot doma, ker je bil pred tem oziroma ko so ga zadnjič videli še nepoškodovan. Je pa sodišče verjelo obtoženčevemu zagovoru, da žene ni nameraval usmrtiti. »*Verjeten je namreč njegov nagovor, da se tudi tisti večer j svojo ženo, ki je bila hudo jezična spri in da se je je lo til Šele po hudi ra\dra%enosti v katero ga je spravila njegova pokojna žena. Da je temu tako izhaja plasti okolnosti, da obtoženec ni prišel k pokojni \eni v sobo oborožen % neobdelanim motkinim toporiščem, toporišče je namreč našel in pobral, kakor je to tudi prjeno po izpo vedi priče Mlakar Tomaža v sobi v kotu. V njegovo posest je tedaj prišel slučajno. Ne more se mu %ato pripisovati naklep, da je hotel svojo pokojno ženo naravnost usmrtiti, pač pa ga je Šteti odgovornega dejanja, ki ga je klasificirati kot uboj po zadnjem odstavku ša 178 k.%, ker sije pač mogel misliti da utegne radi **takem** pretepanja in j takim orodjem, kakršnem se je poslužjl, povzročili ženino smrt.*«⁵⁵

Perneka je sodišče spoznalo za krivega kršitve §§ 178/2 KZ in 181 k / v »*Ka^en je bilo odmeriti po šu 178/11 k.%. % robijo do 12 let, po šu 181 k.%. pa j ves trqšim **zaporom** do eyem leta. Pri odmeri kaznj je jupošle-*valo sodišče %a olajševalno priznanje, razburjenost radi sovrastva in \dražb j pokojno ženo, **obte^evalno** pa številne obtoženčeve **predkupni**, radi dejanj istih nagibov, torej povratak po II. odstavku Jj 76 k.% in pa silno surovost v načinu izvršitve kaznivega dejanja. Glede na navedene okolnosti, plasti Še glede na obtoženčevo predšjvljenje, je sodišče odmerilo kot primerno ka^en pod 1. sodbinega stavka robijo v dobi 10 let, kaznivo dejanje pod 2. sodbinega stavka pa strogi %apor v dobi dveh mesecev. Po Jj 62 k.%. končno enotna ka^en robije v dobi 10 let in enega meseca se \di sodišču **obto^encevi** krivdi in njegovim dejanjem primer-na.«⁵¹

»Kaj se je res zgodilo?« (Storilci, žrtve in interpretacije)

Poveden in to v vseh pogledih je tudi tale primer.⁵⁸ Dne 12. julija leta 1932 se je z nabora na

⁵⁵ Sodba z dne 5. 4. 1933, PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 239/33.

⁵⁶ »*Za vsaka druga te^ko poškodbo, manjšo od poškodbe v §§ 178. in 179., ki ne M spadala niti pod predpis f 180., se **kaznuje** storilec ^!(aporom do enega leta ..m (§ 181 KZ).*

⁵⁷ Sodba z dne 5. 4. 1933, PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 239/33.

⁵⁸ PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

Ptjuju vračala skupina fantov, med njimi tudi Štefan Hostnik, Jernej Goleč in Lovrenc Vidovič. Med potjo so popivali po gostilnah. Štefan Hostnik je s šestimi tovariši v neki gostilni na Bregu pri Ptujju spil tri litre vina, v drugi gostilni, v Turnišču, pa je v družbi Antona Kodriča, Lovrenca Vidoviča, Jerneja Golca, Marije Cafuta in Marije Klasič spil še tri litre vina. Od tod je družba odšla v Tomaničev vinotoč v Dražencih; tja so prispeli okrog druge ure popoldne. Tam so popili še približno štiri litre vina, zato so bili že nekoliko vinjeni. Prišlo je do prepira med Hostnikom in Golcem. Hostnik je namreč vprašal Golca, ali je neka Jera Pernek res njegova ljubica. Goleč se je zaradi vprašanja tako razburil, da je dal Hostniku klofuto, kmalu zatem ga je še parkrat sunil s pestjo v prsi; vendar sta se oba kmalu pomirila, čeprav je dobil Hostnik od Golca še eno klofuto. Čez nekaj časa se je Goleč skupaj z Vidovičem poslovil in odpravil proti domu. Hostnik, ki je odšel takoj za njim, je dobil pri izhodu še eno klofuto, nato sta se oba pričela suvati. Pri tem je Hostnik na lepem potegnil nož in z vso silo zamahnil proti Golcu, tako, da ga je dobesedno razmesaril; Golca je trikrat zabodel v prsi. Goleč je bil takoj mrtev. Hostnik je z nožem zamahnil še proti Vidoviču, a mu je povzročil le lažjo poškodbo. Po dejanju je Hostnik pobegnil.⁵⁹

Aretiran je bil naslednji dan, 13. julija ob 16.00 uri popoldne; predali so ga ptujskemu okrajnemu sodišču; dejanje je takoj priznal.⁶⁰

O dogodku je na zaslišanju povedal: »Tudi tam smo izpili 4 litre vina (na Tomaničevem vinotoču v Dražencih, op. pi), jaz pa **sem** naročil še en liter. Do tedaj se nismo čisto nič prepirali, nego smo se čisto prijateljski razgovarjali med seboj. Tedaj **sem** ja\ vprašal Golca, če je Pernek Jera res njegova ljubica. Nato se je on začel razburjati in trditi, da to ni res. Vtem je hotel žš parkrat oditi, vendar ga je Vidovič Lovrenc vsako krat potegnil nazaj, češ naj še ostane. Tudi ga je začel- Šuntati na mene udari. Ko **sem** jaz nato naročil še en liter vina, in ga vsem natočil ni nobeden izmed fantov več hotel piti tedaj je stopil pok. Goleč Jernej pro ti meni in mi dal eno \aušnico. Ker **sem** se bal, da me bodo napadli, **sem** ja\ hitro potegnil i-Z žepa moj žepni nož i^{nt} K, tTM \^abodel Golca Jerneja v prsa, Goleč Jernej je v s led ubedljaja začel- močno krvaveti in se je zgrudil na tla. Padel je nazaj na hrbet in tako obležal. Jat? **sem** nato takoj sam Šel proti svojemu domu. Domov srede **sem** n^ož vrgel v nek krmpir.«⁶¹

Marija Cafuta, ki je bila z družbo v vinotoču je povedala: »Ce\ nekaj časa sta Goleč Jernej in Vidovič Lovrenc odšla od mize in se pri plotu nekaj polihem pogovarjala. Tedaj je Šel obdolženec nas Iran pri tem pa pristopil k navedenima dvema, ter je Goleč Jernej takoj **sunil** obtoženca j pestjo par krat v prsa. Vendar pa so se fantje pomirili, nakar smo zppet nekaj časa mimo sedeli. Potem pa je naenkrat Goleč Jernej %**opet** brez vsacega vzroka udaril obdolženca z roko. Nato sta Goleč Jernej in Vidovič Lovrenc zppet odšla od mize. Cez nekaj časa je stopil obdolženec zfl njima, vendar ne vem kaj so potem imeli med seboj, ker so stali tako, da jih jaz nisem videla, Knalu nato pa pride Tomanič Angela ter pove, da je Goleč ves krvav. Ko **sem** Šla nato gledat pa je bil že mrtev. Fantje so bili sicer precej močno vinjeni, vendar po mojem mnenju ne toliko, da ne bi vedeli kaj delajo.«⁶²

V Večemiku so dogodek opisali takole: »Obtoženec Štefan Hostnik ter posestniška sinova Lovrenc Vidovič in Jernej Goleč so se vračali 12. julija z nabora iz Ptujja. Po naboru so popivali po rajnih gostilnah. Precej nakajeni so prišli postno popoldne v Kosovo gostilno v Turnišču, kjer sta jih pričakovali dekleti Marija Cafutova in Marica Klasičeva. Od tam se je podala precej razigrana in razpoložena družba v Tomažjčev vinotoč v **Dražencih**. S potjo pa sta se sprla obtoženec in Jernej. Hostnik je namreč dražji Golca, če je res, kar pravijo dekleta, da je Pernekova Jera res njegova ljubica, Golca je to tako silno razjezilo, da je prisolil Hostniku nekaj krepkih zaušnic. Jedilo ga je to tem bolj, ker je bilo v družbi dekle, zfl katerega se je ž? potegoval in mu ni bilo ljubo, da je slišalo besede, kijih je Hostnik izrekel. Knalu pa sta se Hostnik in Goleč zppet sprijaznila in si tovariško segla v roke. V Tomažjčevem vinotoču so spili še nekaj litrov vina in ko se je jelo večeriti, je Goleč z obema dekletoma nenadoma zapustil vinotoč. Huda je zato popadla Hosfnika, ko je opazil, da je ostal sam. Naglo je stopil za družbo in jo kmalu dohitel, Hostnik in Goleč sta se zppet **sporekla**. I% prepira je nastal pretep in tranam je bilo vse prizadevanje deklet, da bi pomirili razdražene fante. Hostnik je pobesnel, v besnosti i\ vlekkel nož ^{ter} Jerneja zaklal Vidoviča pa lažje rasil. Smrtno ranjeni Jernej se je **apoteke I** in zgrudil v naročje svojega dekleta ter že v nekaj trenutkih izdihnil. Po krvavem dogodku je ubijalec Hostnik zbežal in se skrival nekaj dni po skednjih. Tretji dan so m našli orožniki in odmali. Pri prvem zaslišanju je skušal- vse tcyiti, končno pa se je le **vdal** in prignal, da je zabodel- Golca, izgovarjal pa se je, daga ni imel namena usmrtiti.«⁶³

⁵⁹ Obtožnica z dne 26. avgusta 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

⁶⁰ Žandermarijska stanica Ptuj, 13. julija 1932, Okrajnemu sodišču v Ptujju; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

⁶¹ Zaslišba obdolženca, Okrajno sodišče v Ptujju, odd. VI,

dne 14. 7. 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

⁶² Zaslišanje priče, Okrajno sodišče v Ptujju, odd. VI, dne 8. 8. 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

⁶³ Dnevne vesti. Posledice popivanja nabornikov, MV], 21. 9. 1932, str. 2.

Hostnika so na sodišču spoznali za krivega, da je prekršil §§ 178/2 in 181/2 KZ; z uporabo teh paragrafov in §§ 30 in 62 KZ je bil obsojen na 8 let in mesec robije. Sodišče je sodilo, da Hostnik dejanja ni storil v samoobrambi ah v hipni razburjenosti ampak je stopil za Golcem, da bi se maščeval. »Vendar se pa tudi ne more trditi, da je obtoženec v svoji maščevalnosti sklenil, da bode svojega nasprotnika naravnost umoril, temveč le, da ga bode pošteno \delal z nožem in tako telesno poškodoval To je edino možno sklepati vsem njegovem ravnanja že iz tega, da je nastopil proti pokojnemu Jerneju Golcu nasilno Šele potem, ko ga je pokojni ponovno občutno %alil in z njim grdo ravnah<⁽⁴⁾

Sklep

Primeri najpogostejših kaznivih dejanj proti nedotakljivosti telesa iz gradiva Okrožnega sodišča v Mariboru med letoma 1930 in 1941 nam kažejo povezavo med pravom in družbo oziroma kulturo. Pravni primeri odsevajo specifičen čas, ljudi, način njihovega razmišljanja in specifične okoliščine, ki so privedle do kaznivih dejanj. Hkrati pa sta bila čas oziroma okolje (tj. trideseta leta v okoliščini Maribora) tista, ki sta ustvarjala oziroma vplivala na specifična kazniva dejanja. O teh nam pričajo dokumenti iz sodnih spisov; zapisniki zashšanj, sodne obravnave, izpovedi prič itd. Zato so sodni spisi nepogrešljiv vir za zgodovino oziroma družbeno-kulturno shko nekega časa; so »psiko-sociogram« neke dobe in pomemben arhivski vir. Njihovo vsebino in sporočilnost moramo le pravilno razbrati.

Objavljeni viri

Kazenski zakon za kraljevino Srbov, **Hrvatov** in Slovencev z dne 27. januarja 1929 (Ur. 1. št. 74/1929).

Uredba o poslovnem redu za redna kazenska sodišča z dne 21. novembra 1929 (Ur. 1. št. 10/1929).

Zakon, s katerim se uveljavljajo in uvajajo kazenski zakonik, zakonik o sodnem kazenskem postopanju in zakon o izvrševanju kazni na prostosti z dne 16. februarja 1929 (Ur. 1. št. 75/1929).

Zakon o sodnem kazenskem postopanju za kraljevino Srbov, **Hrvatov** in Slovencev z dne 16. februarja 1929 (Ur. 1. št. 109/1929).

Zakon o izvrševanju kazni na prostosti z dne 16. februarja 1929 (Ur. 1. št. 113/1929).

Zakon o izpremembah in dopolnitvah v kazenskem zakoniku, zakoniku o sodnem kazenskem postopanju, zakon o tisku in zakonu o izvrševanju kazni na prostosti z dne 9. oktobra 1931 (Sl. 1. št. 67/1931).

Arhivski viri

PAM. Okrožno sodišče Maribor, Kzp 200/30, šk. 190; Kzp 774/30, šk. 193; Kzp 621/31, šk. 213; Kzp 838/32, šk. 240; Kzp 842/32, šk. 240; Kzp 239/33, šk. 246; Kzp 383/33, šk. 246; Kzp 380/36, šk. 267; Kzp 812/38, šk. 279.

Časopisi

Mariborski Večernik Jutra 1930-1938
Večernik 1938-1941

Literatura

Bavcon, Ljubo; Selih, Alenka: *Kazensko pravo, splošni del* Ljubljana: Uradni hst SRS, 1987.

Dolenc, Metod: *Tolmač h kazenskemu zakoniku kraljevine Jugoslavije*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1929.

Dolenc, Metod: Kvalifikacija zločinov po novem kazenskem zakoniku. *Slovenski Pravniki XLIII* (1929), št. 7-8, str. 190-197.

Dolenc, Metod: Vprašanje omilitve in **poostritve** kazni po novem kazenskem zakonu. *Slovenski pravnik XLIII* (1929), št. 9-10, str. 267-282.

Dolenc, Metod: Sedanje pravno stanje glede kaznovanja prekrškov, prejšnjih prestopkov. *Slovenski pravnik XLIV* (1930), str. 1-15.

Dolenc, Metod; Maklecov, Aleksander: *Sistem celokypnega kazenskega prava kraljevine Jugoslavije*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1934.

Dolenc, Metod: »Naklep« in »namera« v kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije. *Zbornik znanstvenih razprav XI* (1934—1935), str. 25-45.

Maklecov, Aleksander: Novo kazensko pravo Kraljevine SHS. Idejne osnove reforme. *Slovenski Pravniki XLIII* (1929), št. 7-8, str. 177-190.

Maklecov, Aleksander: Osebnost zločinca v modernem kazenskem pravu s posebnim ozirom na kazenski zakonik kraljevine Jugoslavije. *Zbornik Znanstvenih razprav VII/1929—1930*. Ljubljana 1930, str. 142-143.

Maklecov, Aleksander: Očuvalne odredbe v sistemu modernega prava. *Slovenski pravnik XLVI* (1932), št. 1-2, str. 22-44, št. 3-4, str. 137-151, št. 5-6, str. 197-209, št. 7-8, str. 257-271, št. 8-9, str. 309-324, št. 11-2, str. 308-324.

« Sodba z dne 21. 9. 1932; PAM, Okrožno sodišče Maribor, Kzp 842/32.

Melik, Jelka: Zakonik o sodnem kazenskem postopku iz leta 1929, njegova načela in zgodovina. *Arhivi XIX* (1996), št. 1-2, str. 35-38.

Melik, Jelka: Arhivi in kazenska sodišča. *Arhivi XXII* (1999), št. 1-2, str. 80-83.

Melik, Jelka: *V imenu njegovega veličanstva kraljal Kazensko sodstvo v jugoslovanski Sloveniji v letih 1930—1941*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2000.

Melik, Jelka: Kazensko materialno pravo na Slovenskem od 1852 do 1930. *Arhivi XIV* (1991), št. 1-2, str. 26.

Melik, Jelka: *Kazensko sodstvo na Slovenskem 1919—1929 j posebnim ožjirom na arhivsko gradivo Deželnega sodišča v Ljubljani*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994.

Munda, Avgust: Nekaj pripomb k sodni praksi glede na novo kazensko zakonodajo. *Slovenski pravnik XLV* (1931), str. 195-265.

Pavčnik, Marijan: *Teorija prava. Prispevek k razumevanju prava*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997.

Simič, Vladimir: Temeljne pravice kot pravno-civilizacijska dediščina. *Temeljne pravice* (ur. Marijan Pavčnik, Ada Polajnar — Pavčnik, Dragica Wedam Lukič). Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997, str. 21-51.

Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996.

Zusammenfassung

»ALKOHOLGENUSS UND SCHLÄGEREI UND D'RI'N FOLGEN«
DIE HÄUFIGSTEN STRAFTATEN GEGEN
J)I; KÖRPERLICHE, UNVERSEHRTHEIT IM
ARCHIVMATERIAL DES KREISGERICHTS
MARIBOR ZWISCHEN 1930 UND 1941

Im Strafrecht spiegelt sich der Einfluss von Zeit, Ideen und Tätigkeit des Menschen, d. h. die Entwicklung von Gesellschaft und Kultur. Dies ist vor allem auf dem Gebiet des Strafrechts ersichtlich, das Handlungen unter Strafe stellt, die in die allgemeingültigen Normen der Moral eingreifen (Tötung, Angriff auf die körperliche und sexuelle

Unversehrtheit, auf die Gesundheit ...). Aus den Strafgerichtsakten, d. h. Gerichtsverhandlungen, Vernehmungsprotokollen, Zeugenaussagen usw. lesen wir die Kultur einer Gesellschaft heraus, deren Entwicklungsstufe, die Werte der Gesellschaft und deren Schutz mithilfe von Repressalien, die Ideologie einer Gesellschaft. Die Rechtsquellen aus einem bloß archivarischen Nachlass werden so zu wichtigen Zeugen der Vergangenheit.

Das neue jugoslawische Strafgesetz aus dem Jahr 1929 behielt als wichtigste Maßnahme die Strafe bei, neu waren vorbeugende Maßnahmen. Eine häufige Verletzung des Strafgesetzes stellten die »Straßaren Handlungen gegen Leib und Leben« dar (§§ 167—186 des Strafgesetzbuchs). Die häufigsten Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit waren Verstöße gegen die Paragraphen 180 und 178 StGB (>weniger schwere und schwere körperliche Beschädigung«). Da die Delikte häufig (meist) unter Alkoholeinfluss begangen wurden, war auch der Anlass der Streitigkeiten banal und irrational; in mehreren Fällen ging es auch um zerrüttete Familienverhältnisse. Die meisten derartigen Straftaten wurden im Raum Maribor bzw. dessen Umgebung begangen, der unter die Zuständigkeit des Kreisgerichts Maribor fiel.

In dem Beitrag werden 9 Fälle beschrieben (5 Verletzungen des Paragraphen 180 StGB und 4 Verletzungen des Paragraphen 178 StGB). Beim Paragraphen 180 StGB (>weniger schwere vorsätzliche körperliche Beschädigung mit tödlicher Waff&s) handelte es sich um geringere Straftaten. Dem entsprechend fiel auch das Strafmaß in Höhe von 10 Tagen bis 6 Monate strenger Arrest aus. Das Gericht berücksichtige als mildernde Umstände in den meisten Fällen die Menge des Alkoholgenusses und die Erregtheit und setzte häufig das geringstmögliche Strafmaß fest.

Die beschriebenen Verstöße gegen den Paragraphen 178 StGB (>sehr schwere körperliche Beschädigung«) hatten einen tragischen Ausgang und endeten mit dem Tod. Da es sich in den meisten Fällen trotz des Alkoholgenusses um vorsätzlichen Mord handelte, war auch das Strafmaß höher, es betrug 8 bis 12 Jahre Zuchthaus.